

DOI: 10.18832/kp2016023

Pivovarství v Bílovci a Velkých Albrechticích

Brewing in the Towns Bílovec and Velké Albrechtice

Pavel FABIÁN¹, Milan STAREC²¹Soukromý badatel²Černokostecký pivovarský archiv a muzeum, o.p.s., Českosbrodská čp. 17, 281 63 Kostelec nad Černými lesy
e-mail: kvetak@pivovarkostelec.cz

Recenzovaný článek / Reviewed Paper

Fabián, P. – Starec, M.: Pivovarství v Bílovci a Velkých Albrechticích. Kvasny Prum. 62, 2016, č. 6, s. 173–179

Studie mapuje historii vaření piva a výroby sladu ve slezském poddanském městě Bílovec od první zmínky do ukončení činnosti. V rámci právozárečných měšťanů se jednalo o výrobu piva v jednotlivých právozárečných domech a postupnou centralizaci do jednoho měšťanského pivovaru, který byl v provozu do roku 1949. Bílovecká vrchnost si vařila pivo původně v rámci hospodářského dvora při zámku přímo ve městě a v průběhu času si vystavěla pivovar se sladovnou v sousedních Velkých Albrechticích. Článek je zaměřen především na stavební a technologický vývoj jednotlivých provozů.

Fabián, P. – Starec, M.: Brewing in the Towns Bílovec and Velké Albrechtice. Kvasny Prum. 62, 2016, No. 6, pp. 173–179

The article describes the history of brewing in the Silesian Towns Bílovec and Velké Albrechtice in the time period from the first citation till finish of the brewing and malt production. The brewer citizens produced beer in their houses, during the process of centralization the production of beer transferred into one citizen brewery located in country yard near the castle in the town. Later was constructed the brewery and malt plant transferred in neighbor city Velké Albrechtice, where new brewery was constructed. The article describes further the construction and technological development.

Fabián, P. – Starec, M.: Die Geschichte des Brauwesens in den Städten Bílovec und in Velké Albrechtice. Kvasny Prum. 62, 2016, Nr. 6, S. 173–179

Im Artikel wird die Geschichte seit der ersten Erwähnung bis zur Einstellung der Malzherstellung und Brauwesen in der schlesischen Stadt Bílovec beschrieben. Am Anfang haben die brauberechtigte Bürger die Bierherstellung in ihren Häusern ausgeübt, im Laufe der Zentralisation wird das Brauwesen in eine bürgerliche Brauerei konzentriert, die im Jahre 1949 ihre Tätigkeit eingestellt hatte. Ursprünglich hat die Herrschaft von Bílovec das Bier in der Brauerei im Gutshof bei dem Schloss direkt in der Stadt gebraut, im Laufe der Zeit wurde eine neue Brauerei mit Mälzerei in der nachbaren Stadt Velké Albrechtice gebaut. Der Artikel beschreibt weiter vor allem die bau- und technologische Entwicklung.

Klíčová slova: *Bílovec, historie, pivovar, sladovna, Velké Albrechtice***Keywords:** *Bílovec, history, brewery, maltery, Velké Albrechtice*

✉ 1 BÍLOVEC

1.1 Úvod

Počátky poddanského města Bílovec, ležícího na obchodní cestě spojující Příbor a Opavu, bezpochyby souvisí s pány z Kravař, jejichž rodovým znakem se honosí město do dnešních dnů a od nichž taktéž získalo své německé přízvisko Wagstadt – město Vokovo. Samotné založení Bílovce lze datovat do počátku 14. století panem Vokem z Kravař. Město nevzniklo na zeleném drnu, ale osídlení lze v nejbližším okolí dokladovat archeologickými nálezy již z paleolitu kupříkladu na tzv. „Pivovarském kopci“, nicméně tato doba není z pivovarského hlediska nijak zajímavá. Hospodářský rozkvět města v době předbělohorské je spojen s dalšími vlastníky panství, jimiž byli Pražmové z Bílkova. V této době došlo k výstavbě zámku, kostela, radnice a město se dokonce stalo i centrem politického dění v rámci opavského knížectví. Těžkou ránu však zdárnému rozvoji zasadila třicetiletá válka. Panství bylo Pražmům z Bílkova zkonfiskováno a roku 1648 se pány na Bílovci stali Sedlničtí z Choltic, kteří o své panství přišli až v rámci konfiskací německého majetku po ukončení druhé světové války. Bílovec byl od svého založení výrazně německé město, jehož původní obyvatelé těžce nesli vznik ČSR a důsledky druhé světové války. To se samozřejmě odráželo i v historii pivovaru, který byl až do roku 1948 v držení bohatých právozárečnicků ryze německého původu.

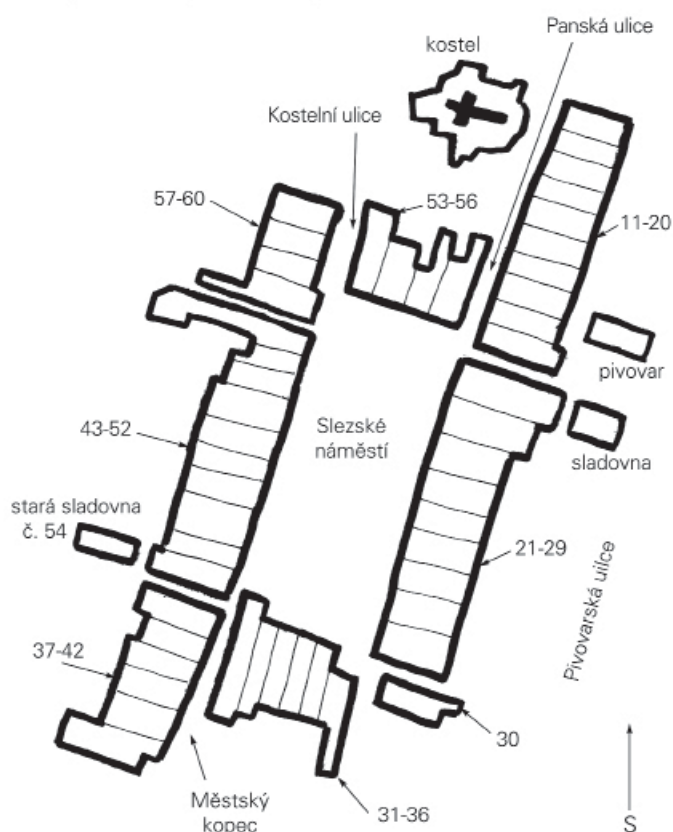
1.2 Měšťanský pivovar do počátku průmyslové revoluce

První zmínka o bíloveckém pivovarnictví pochází z roku 1329 a nařizuje rychtáři z Bílova odebírat pivo z Bílovce. Bílovecké panství v polovině 15. století zahrnovalo mimo město samotné dále ves Radotín a části vsí Jistebníku, Slatiny a Velkých Albrechtic. V 16. století již rozrostlé panství zahrnovalo město Bílovec, Bítov, Braviné, Dolejší Kunčice, Jistebník, Lhotku, Lubojaty, Slatinu, Tísek, Vel-

ké Albrechtice a od roku 1575 ještě Studénku. V lokalitách Dolejší Kunčice, Slatina, Studénka a Velké Albrechtice byly postupem času vybudovány samostatné pivovary.

Pivo se v Bílovci vařilo od samého založení města, a to v režii právozárečných měšťanů, kterých bylo rovných padesát. Před vypuknutím třicetileté války se vařilo pivo ve čtyřech pivovarech. Po válečných útrapách došlo k obnově pouze jednoho pivovaru, a to v současné Pivovarské ulici. Měšťanský pivovar (pivovary) byl založen roku 1603, což nesouviselo s udělením práva várečného, ale s centralizací výroby z jednotlivých právozárečných domů (*obr. 1*) do jednoho či více specializovaných prostor pivovarské výroby uzpůsobených – pivovarů. O důležitosti práva várečného, potažmo užiteků z něj plynoucích, vypovídá i jeho časté obnovování (Kuchta, 2000). 27. 5. 1634 došlo k obnovení měšťanských privilegií včetně práva várek a šenkování Ferdinandem II. K dalším potvrzováním měšťanských práv došlo v roce 1648 Bohunkou Alžbětou Sedlnickou z Choltic, roku 1652 Ferdinandem II., roku 1660 Leopoldem I., roku 1722 Karlem VI., roku 1747 Marií Terezií, roku 1781 Josefem II. a roku 1795 Františkem II.

Švédská vojska roku 1645 vypálila město a popelem lehla část Pivovarské ulice i se starým pivovarem (Kreisel, 1928). Proto se pivo záhy po požáru v Bílovce nevařilo a v seznamu odvodů dávek z piva v opavském knížectví Bílovec v této době vůbec nefiguroval (Hauer, 1928). Pivovar musel být záhy opraven, neboť roku 1655 již berně bílovečtí právozárečníci odváděli a produkce piva činila přibližně 900 věder ročně (Indra, 1962). V panské režii se pivo stále ještě nevařilo nebo to bylo pouze pro vlastní potřebu v malém množství. V roce 1675 přiznali bílovečtí právozárečníci ke zdanění cca 840 věder, ale samotná produkce byla nepochybně vyšší, neboť se k dani nepřiznávala jedna jedenáctina vyrobeného piva, pivo na bohoslužby a pivo pro domácí potřebu. V této souvislosti je vhodné připomenout, že větší produkci piva přiznávali v rámci opavského knížectví jen odesřtí právozárečníci. V knížectví se vařilo v padesáti známých respektive daň odvádějících pivovarech a nebyla do seznamu započítána samotná Opava. Od roku 1679 se do úředních zápisů uváděly i některé zajímavé podrobnosti, ale dochováno je jen zlomek těchto dokumentů. Z těch zajímavých informací uvedme, že v Bílovci

Orientační schéma centra Bílovce
s vyznačením právovárečných domů

Obr. 1 Orientační schéma centra Bílovce s vyznačením právovárečných domů (Starec, 2012)

se vařilo jak v měšťanské, tak už i v panské režii. Vzhledem k rozdílné velikosti varen je zřejmé, že existovaly dva rozdílné pivovary. Měšťané disponovali varnou o objemu 42 věder a vrchnost o objemu 12 věder. Měšťané svařovali piva ječná i pšeničná, vrchnost jen piva ječná. Produkce měšťanského pivovaru činila mezi 800–900 vědry a produkce panského pivovaru činila přibližně 150–200 věder (Hauer, 1928), dle jiných zdrojů pouze 88 věder (Korbelářová, 1988).

Produkce piva se v druhé polovině 17. století výrazně snížila vlivem zákazu prodeje piva do vsí patřících fulneckému augustiniánskému klášteru a tyto vsi tak byly nadále zásobovány z klášterního pivovaru v Lukavci u Fulneku (Pleskot, 1958). V době sepisování Karolinského katastru (*na Opavsku proběhla I. rektifikace karolinského katastru v letech 1723–1725*) tvořil užitek z pivních várek bíloveckých právovárečnicků včetně výroby koalky přibližně 26% městských výnosů (Brzobohatý a Drkal, 1972).

Právo várečné a výnosy bíloveckým právovárečnickům z něj plynoucí nebyly trnem v oku pouze vrchnosti, ale na konci 18. století se pokusili i tzv. bílovečtí předměšťané (maloměšťané) o získání části podílu z vaření piva v měšťanské režii. Tento spor mezi tzv. maloměšťany a velkoměšťany o právo varu a šenku datovaný rokem 1784 vypovídá nejenom o významu tohoto středověkého privilegia, ale též o stále narůstajícím významu bíloveckých měšťanů, kteří nevladnili právovárečný dům respektive právovárečný podíl (Pleskot, 1956).

Ve dvacátých letech 19. století se produkce bíloveckého měšťanského pivovaru pohybovala kolem 1800 věder piva. Ve srovnání s ostatními městy na Opavsku v této době se bílovečtí měšťané drželi na přední pozici v množství vyrobeného piva. Nejvíce piva produkovala samozřejmě Opava, a to přibližně 18 700 věder, následována Bílovcem s 1800 vědry, Odrami s 1160 vědry, Hlučínem s 1000 vědry, Klimkovicemi s 605 vědry a Dolním Benešovem s 500 vědry. V Hradci nad Moravicí měšťanský pivovar nebyl a ve Vítkově byl dočasně mimo provoz (Korbelářová, 1998). Města Křenovice, Nová Cerekev a Opavice na současné polské straně neprodukovala velká množství piva a jsou vynechána. Pro srovnání uvedme, že bílovecká vrchnost svařovala 405 věder.

Počet domů obdařených výsadou várek piva tzv. velkoměšťanských stálo v Bílovci 50 a jejich počet se neměnil. Jednalo se o právovárečné domy s někdejšími čísly 11 až 60, z nichž domy s čísly

21 až 36 a 43 až 57 stály přímo na náměstí před jeho rozšířením po druhé světové válce, 37 až 42 v Městském kopci, 11 až 20 v ulici Panská a 58 až 60 v ulici Kostelní. Ulice Panská a Kostelní zanikly právě podruhoválečnými asanacemi (Bakala, 1971).

V polovině 19. století se v úředních spisech stále psalo o „městské varně piva“, a proto můžeme předpokládat opravdu pouze budovu varny s chladícím štokem bez spilek a sklepů (SOKA, 504). Jednalo se stále zřejmě o stejný objekt pivovaru od centralizace výroby piva v Bílovci po třicetileté válce. Pivovar nesl v době pořízení stabilního katastru roku 1836 (ÚAZK, web) číslo 121 (později 27 – dnes č.p. 5, GPS: 49°45'25.66"N, 18°01'3.333"E). Objekt pivovaru s číslem 121 ležel na úzké parcele spojující náměstí a ulici Pivovarskou, když objekt při náměstí s číslem 120 (dnes č.p. 18) byl označován jako byt sládky. V místech starých pivovarských sklepů (dnes LŠU č.p. 124) byly jen dřevěné domky a v místech nového pivovaru (dnes č.p. 122, GPS: 49°45'24.45"N, 18°01'5.239"E) nestálo nic.

Roku 1590 byla postavena vrchnostenská sladovna u Dolní brány a tento slad museli povinně odebírat bílovečtí právovárečníci. Městská sladovna byla prvně zmíněna v čísle 54 při svém prodeji 9.5.1780 (SOKA, 31). Pozdější městská sladovna při pivovaru v Pivovarské ulici měla číslo 116 (později 21, GPS: 49°45'24.71"N, 18°01'2.574"E).

1.3 Období od průmyslové revoluce

Roku 1859 došlo k revoluční technologické transformaci, kterou byl přechod ze svrchního na spodní kvašení a s tím spojené zásadní stavební změny. Právovárečníci zakoupili pozemek a vystavěli chladné hospodářství s již nezbytnou lednicí pro účely správného kvašení a dozrávání bíloveckého spodně kvašeného piva. Zároveň došlo ke zbudování pivovarského šenku nad sklepy s číslem 22 (dnes č.p. 124) pod názvem *Bierquelle* (*Zum Bierquelle*) – pivní pramen, prvně je tato zděná budova vyznačena na mapě z roku 1863 (Muzeum, 1863) a koncesi ku provozování hostinské činnosti v objektu 124 získali bílovečtí právovárečníci roku 1860. V roce 1845 dle výměrů ploch nebyla chmelnice katastru města Bílovec ani v nejbližším okolí (Pleskot, 1956).

22.6.1872 postihl Bílovec jeden z nejtěžších požárů v jeho historii, který zachvátí mimo jiné 8 domů na Pivovarské ulici. S největší pravděpodobností to byl hlavní impuls pro postavení nového pivovaru při starých sklepeních v místě současného č.p. 122. Druhým a možná i hlavním impulsem byl již zmíněný přechod na spodní kvašení a s ním spojená nutná výstavba odpovídajícího chladného hospodářství. Výstavba nového pivovaru byla postupná. Z roku 1882 se dochovalo torzo stavební dokumentace názornější situaci v pivovaru. Na tomto plánu je zdůrazněna novostavba varny s chladícím štokem a tovarním kominem při starší spilce (MěU, 1882). Zajímavá je na plánu také osamocená budova lichoběžníkovitého půdorysu naproti starému pivovaru, která byla zachycena již na mapě stabilního katastru z roku 1836 a patřila právě k pivovaru. Tento klenutý prostor přímo naproti starému pivovaru tvořil původní spilkou adaptovanou později na přídatné humno, které se kupodivu dochovalo do dnešních dnů (Starec, 2012). Poslední zajímavostí z plánu bylo pojmenování ulice, která vedla z náměstí kolem sladovny, křižovala ulici Pivovarskou a pokračovala do dvora budoucího pivovaru. Jmenovala se *Brunnengasse* (ulička ke studni či k prameni) a evidentně upozorňovala na zdroj pivovarské suroviny. Z roku 1885 se dochoval plán na přestavbu vyhořelého humna, které bezpochyby nahradilo výše zmíněné pobočné humno (Starec, 2012). V tomto případě šlo o výstavbu sladovnického humna v prvním nadzemním podlaží sladovny číslo 116. Sladovna již ve své hmotě obsahovala trojlodní humno v přízemí a nově došlo k výstavbě humna moderně sklenutého do I profilů podepřených dvěma řadami litinových sloupů a dále k výstavbě sladové pudy v druhém podlaží o stejné konstrukci jako v prvním podlaží a druhé pudy v podkroví s dřevěnou konstrukcí. Vertikální hvozď tzv. anglické konstrukce již v této době byl ve funkci. V torzu archivních materiálů z 20. let 20. století (Starec, 2012) je sladovna označována číslem 122 a pivovar číslem 124/26. V případě sladovny je to nejasné. Tato dokumentace řešila v letech 1922–1923 problémy s máčecí vodou pro sladovnu a je zřejmé, že město nechťelo poskytnout tuto pivovarskou surovinu ze svých sporných zásob. Proto došlo k výstavbě potrubí, které napájelo sladovnu ze zásobníku umístěného nad sklepy přímo do náduvníku. Toto potrubí vedlo ve výšce pěti metrů nad Pivovarskou ulicí. Do zavedení vodu v Bílovci byly zdrojem technologické vody studny a obzvlášť vydatný zdroj býval v místech pozdější sodovkárny, což byl evidentně původní pivovarský zdroj. Voda vytékala ze země kamennou lví hlavou, která by měla být umístěna před bíloveckým zámekem.

Z pivovarských kalendářů lze o pivovaru bíloveckých právovárečnicků interpretovat následovně. Prvním známým sládkem byl František Niessner starší, který držel kormidlo pivovaru do roku 1890. Sládek v Bílovci nabyté zkušenosti využil v následných letech, kdy se po odstěhování na sever Čech stal nájemcem, sládkem a ředitelem významného pivovaru Frýdlant v Čechách a společníkem známé firmy *Niessner&Bondy*. V roce 1890 se v časopise *Kvas* objevil inzerát k obsazení místa sládky v pivovare právovárečného měšťanstva v Bílovci. Offerdy byly přijímány pouze v jazyce německém (Anonym, 1890). Dalším epizodním sládkem tak se stal Otto Knispel v letech 1890-1892, kterého po roce 1892 následoval Josef Nössner. Doba jeho sládkování není známá, ale jisté je, že se postupem času osamostatnil a koupil si pivovar v Horním Městě u Rýmařova. Následným známým sládkem byl Josef Paulus na počátku 20.století a poté Otto Trenkler (Tränkler) v letech 1907-1921 (*V pivovarských kalendářích, které vycházely od roku 1873, byly informace o pivovarech ve Slezsku až od kalendáře 1903 - tzn. sezona 1901-1902. V tomto ročníku však byly jen stručné informace a konkrétnější data byla uváděna až o cca 10 let později*). V průběhu první světové války se na místě podsládky objevil epizodně František Louda, který se záhy po ukončení války objevil v Čechách v Přebořově na pozici sládky. Na konci 19. století bílovecký pivovar vystavoval kolem 4000hl piva a jeho zařízení bylo ryze ruční. Na počátku 20. století byl ředitelem pivovaru a místopředsedou právovárečnicků Viktor Kutscher, předsedou Zikmund Knöpfelmacher, pokladníkem Vilém Kleppich (starosta Bílovce a člen parlamentu) vystřídaný Raimundem Melcherem a účetním Vilém Lubich, telefon do pivovaru byl 6. Sládku Ottu Trenklera, angažovaného sociálního demokrata, nahradil na sládkovském postu roku 1921 Václav Mathey, který do Bílovce přišel z Benešova nad Černou a roku 1930 odešel sládkovat do Jugoslávie (Anonym, 1930). Ve funkci ho nahradil roku 1930 Karel Stubner, který zde sládkoval minimálně do roku 1939 (Likovský, 2000; Likovský, 2006; Likovský, 2010). Evidentně německá jména přesvědčivě dokládají ryze německý podnik, což lze doložit i každoroční poznámkou v pivovarských kalendářích: „koresponduje německy“. V dobách, kdy se pivovary snažily vyjít vstříc všem zákazníkům a mimo tradiční češtiny a němčiny množství pokrokově smýšlejících podniků korespondovalo i francouzsky, polsky atd., tak v Bílovci nikoliv. Konzervativní právovárečníci změnili názor až v polovině 20. let 20. století, kdy už byla čeština jako korespondenční jazyk vedle němčiny uváděna i v Bílovci.

V letech 1890-1892 byla kompletně strojně zařízena varna firmou *Raimund Nietsche in Olmütz* (Anonym, 1892). Roku 1901 byl instalován parní stroj a pivovar přešel na parní pohon. I přes útrapy první světové války došlo roku 1917 k rozšíření parního provozu a zavedení umělého chlazení (Kreisel, 1928). Tyto zásadní technologické změny nebyly dlouhé roky uváděny v pivovarských kalendářích. Na počátku 20. století pivovar produkoval kolem 10 000hl piva. Dle pivovarských kalendářů vyráběl pivovar pivo strojně až v sezoně 1907-1908, když produkce klesla na 8000hl, a první byla uvedena velikost varu, a to 28hl (*Porovnáním velikosti výstavu překračujícího 10 000hl a varu 28hl docházíme k velkému a nepravděpodobnému počtu várek*). Těsně před vypuknutím první světové války se produkce piva vyšplhala přes 12 000hl a kalendáře prvně uvedly zvýšenou velikost varu 50hl. V dvacátých letech 20.století produkce pivovaru pomalu klesala a v sezoně 1925-1926 činila 7250hl piva, varna byla přestavěna na vaření parou a velikost varu se zvýšila na 60hl. Tento údaj z německy psané verze pivovarského kalendáře neodpovídal své české mutaci, kde byl var 50hl uváděn ještě v sezoně 1926-1927 a pohon strojní ještě k roku 1935 (*v případě německého Bílovce se zdají být pravděpodobnější informace z německých kalendářů*). V dalších letech již nebyl pohon pivovaru v adresářích uváděn. V sezoně 1929-1930 byla uvedena velikost varu 65hl a od následující sezony již ani velikost varu uváděna nebyla (Anonym, 1898-1950). Z údajů je zřejmé, jak pomalu se informace ze Slezska dostávaly do Pražské redakce *Kvasu*. V seznamech pivovarů Slezska, uváděných nepravidelně ve statistikách časopisu *Kvas*, pivovar v Bílovci uváděn nebyl vůbec – kupříkladu roku 1899 či 1900.

Dle Karla Franzla (Franzl, 1926) pracovalo k roku 1923 ve Slezsku 19 pivovarů a 11 sladoven. Z 11 sladoven bylo 5 čistě obchodních a 6 pivovarských. Mezi pivovarskými však autor neuvedl Bílovec. Sladovnický hvozď byl dominantní a zřejmě na většině pohlednic města, a proto by byla absence prvovýroby své suroviny zarážející. V pivovarských kalendářích byl seznam sladoven prvně uveden před první světovou válkou a Bílovec také nebyl uveden. Zarážející informací byla korespondence sládky Trenklera se sladovnou v Brodku, kde si sládek žádal informaci o ceně dvou vagónů sladu v roce 1914. Jak však bylo uvedeno výše v polovině 20. let 20.století, sladovna

Obr. 2 Blíže neurčený výčep bíloveckého piva (Anonym, foto)

byla jistě v provozu, protože došlo k instalaci přívodu vody do máčecího štoku a mohlo se jednat jen o nějakou technologickou pauzu. Roku 1938 došlo k instalaci elektromotorů na střídavý proud do sladovny, například k čištění ječmene, a sladovna evidentně fungovala po celou dobu činnosti pivovaru, ale nebyla do žádných statistik uváděna. Sladování nemuselo být pravidelné, a zřejmě asi ani pro potřeby pivovaru dostačující. V 30. letech pivovar vystavoval 10% výčepní, 12% ležák a 15% či 18% speciál (Kreisel, 1928).

Produkce piva neustále klesala a v roce 1935 pivovar vystavil 3936hl piva, z čehož 97% tvořilo pivo výčepní, zbytek byl ležák a speciální piva nebyla vyráběna. Pivovar se velikostí výstavu v rámci Moravy a Slezska zařadil na 48. místo z celkových 65-67 funkčních pivovarů. Bílovecký pivovar tohoto roku přistoupil ke kartelové dohodě, ke které se přihlásilo 99% pivovarů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Bílovec se etabloval postupem času do značně průmyslového města, avšak pivovar býval vždy uváděn na posledních místech v rámci výčtů průmyslových podniků regionu. V průběhu druhé světové války došlo kupodivu k důkladné modernizaci závodu a pivovar zaměstnával v průměru 15 lidí.

Orientační schéma rozmístění budov pivovaru a sladovny v Bílovci ve 40. letech 20. století

Obr.3 Orientační schéma rozmístění budov pivovaru a sladovny v Bílovci ve 40. letech 20. století (Starec, 2012)

Průzkumem obsáhlé dokumentace referenčních prací českých pivovarských strojírenských firem nebyl nalezen ani jediný záznam o technologické inovaci v bíloveckém pivovaru (*uloženo v pivovarském muzeu v Kostelci nad Černými lesy*). Jediným vodítkem budíž několik málo stavebních plánů a lze spekulovat, že pivovar byl strojně zařízení německými firmami. Rukopis německé industriální architektury je částečně pozorovatelný na doposud stojící budově chladného hospodářství. Posledním vodítkem byla korespondence bíloveckých právovárečnicků s městem ohledně zavedení několika motorů na střídavý proud v roce 1938, a to jednak do sladovny, jak bylo uvedeno výše a jednak v pivovaru samotném k čerpadlům, pračce filtrační masy a „velkému“ motoru na varně (MěÚ, 1938). Evidentně se jednalo o částečný přechod z pohonu parního (kde docházelo k rozpohybování celého pivovaru hlavní transmisí) na pohon jednotlivých strojů svými elektromotory a následné úspory energie. K velké modernizaci pivovaru neznámých detailů došlo v průběhu druhé světové války (Příkryl, 1958). Schéma rozmístění budov ve 40. letech je na *obr. 3*.

1.4 Poválečná historie

V období druhé světové války nebyly Sudety vůbec v pivovarských kalendářích uváděny, a proto byly informace o pivovaru kusé. V roce 1945 byla na majetek bíloveckých právovárečnicků uvalena národní správa a ve funkci národního správce figuroval od 1.6.1945 Leo Vašica z nedalekého Tíska, na místě podstaršího Otta Kopec a jako účetní Jindřich Šenk. Leo Vašica, zaměstnaný v pivovaru od roku 1931, zastával i pozici sládky ač pivovarsky nevzdělán. Firma se oficiálně jmenovala *Bílovecké právovárečné a k výčepu oprávněné měšťanstvo v Bílovci pod národní správou*. Pivovar byl těžce poškozen válečnými událostmi a výrazně rozkraden. Poškozena byla varna, hospodářská budova, garáže a bednárna. Ztráty zahrnovaly na zásobách 480 hl piva, 700 q cukru, 250 q sladu, 230 kg chmele a dále z inventáře chyběly všechny transportní sudy, řemeny, 2 nákladní auta, bednářské zařízení a koňský povoz (Příkryl, 1958). I přesto se podařilo výrobu piva obnovit už v červenci roku 1945, když velkou zásluhu nutno přičíst právě Leo Vašicovi. Podařilo se mu opatřit řemeny či rozkradené sudy a s pomocí internovaných Němců opravit válečné škody. Svařovala se nejdříve 4° světlá a 3,5° tmavá, které po čase nahradila 7°. I po událostech druhé světové války se v pivovaru vyskytovalo ryze německé jméno paní účetní Hildy Rosenzweigové, jediné navrátilivší se bílovecké židovky z Osvětimi, shodou okolností manželky sládky Hlocha. Hilda Rosenzweigová nahradila účetního Jindřicha Šenka (Schenka), jenž byl odsunut. Pivovar zaměstnával 14 lidí.

Záhy po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 se na postu sládky objevil epizodně Antonín Žaloudník, přestoupivší ze sousedního krnovského pivovaru, a následně Bořivoj Hloch, který se zároveň stal i jeho správcem a podnik byl začleněn do firmy *Moravsko-slezské pivovary, národní podnik, pivovar Bílovec (Národní podnik Moravsko-slezské pivovary se sídlem v Ostravě zahrnovaly dále podniky Ostrava, Opava, Karviná, Vítkov, Loučka, Hukvaldy a epizodně Vsetín)* pod vedením podnikového ředitele Rudolfa Škandery (Starec, 2010). Sládek Hloch se vyučil sladovníkem v Lošticích, po praxi v mnoha pivovarech a sládkování v Bílovci zakončil svou kariéru v nedalekém pivovaru ve Vítkově. Na pozici spílečného a sklepmistra se objevil Josef Nohel. Pivovar byl záhy po roce 1948 shledán neperspektivním a v rámci nové koncepce rozvoje pivovarského průmyslu uzavřen. Snaha o ukončení činnosti bíloveckého pivovaru se rozvířila již roku 1946 na podnět podnikového vedení v Ostravě, ale místní bílovečtí pivovarníci byli samozřejmě proti. Na základě této vzájemné řevnivosti docházelo ke kontrolám pivovaru ministerstvem výživy, kteří po několika návštěvách Bílovce nakonec vydali dekret o uzavření provozu. Došlo k tomu dne 30.9.1949 (Pivety, web). Ještě než roku 1949 vychladl varní kotél, tak se však musel pivovar zapojit k programu IX. sjezdu KSČ, a to nějakou činností prospěšnou nově utvářející se společnosti. V rámci Moravskoslezských pivovarů se bílovecký pivovar společně s vítkovským podílely na této brigádnické činnosti nejméně (Příkryl, 1958; Anonym, 1949).

Z opuštěných prostor se staly dnem 1. 10. 1949 sklady opavského pivovaru, jehož vedoucím byl jmenován Josef Honěk z Pustkovce a od 1. 1. 1952 Karel Holík z opavského pivovaru. Použitelný inventář pivovaru byl přesunut do Opavy a Ostravy. Jediná konkrétní dochovaná zmínka o osudu technologií bíloveckého pivovaru je vybavení

části sklepa akciového pivovaru v Moravské Ostravě (současného Ostravaru) ocelovými smaltovanými tanky, které plnily svou funkci až do konce 70. let 20. století. Ocelové tanky byly na svou dobu velmi pokrokovým řešením ležáckého sklepa.

Po uzavření provozu pivovaru podléhaly budovy rychlé devastaci a zakrátko docházelo k postupnému ubourávání jednotlivých provozů. V listopadu roku 1957 došlo k úplnému zbourání pivovaru vyjma suterénních prostor (pod č.p. 122). Asanaci (*obr. 5*) nepodlehla také starší část pivovaru nad starými sklepy, která byla roku 1967 rekonstruována na Lidovou školu umění a sídlí zde dodnes (č.p. 124). Bourání strojovny prováděli občané sousedních Těšovic výměnou za získané cihly. V budovách bývalého pivovaru zůstala zachována pouze sběrna druhotných surovin, která byla zbourána roku 1958. Kronika zaznamenala jasně: *Velkou pozornost vzbudilo bourání vysokého komínu, které provedli soudruzi Bajnar, Kuncek a Holan ze Studénky za pomoci soudruha Karla Stanovského z Bílovce. Ke stržení komínu použili ocelových lan a pásového traktoru. Stržení bylo úspěšné a komín spadl do prostoru bývalé strojovny a vybourané staré sodovkárny. To bylo v listopadu 1957 (Příkryl, 1958). 14.7.1970 byl zahájen provoz kina nad pivovarskými sklepy. Nutno podotknout, že závažným důvodem asanace objektů pivovaru bylo nestabilní podloží a následné statické poruchy.*

Sladovna, stejně jako velká většina Pivovarské ulice, byla těžce poškozena bombardováním pumami v rámci osvobozovacích bojů druhé světové války. Úplná demolice sladovny (*obr. 4*) proběhla roku 1966 (SOKA, 397) a dnes je v místech někdejší sladovny parkoviště a zahrádka.

Staré sklepy jsou dochované dodnes a jejich historický vývoj není zcela osvětlen. Nejstarší část se nachází pod objektem č.p. 124 (LŠU) a kopíruje jeho půdorys. Jedná se o dvě dlouhé sklepní prostory orientované rovnoběžně s Pivovarskou ulicí, jež jsou valeně zaklenuté s několika lunetami s výsečemi. Zdivo je kamenné a místy vyspravené cihlami. Místy jsou dochovány zděné sokly zastupující funkci kantýřů. Vznik těchto sklepení můžeme spojovat s centralizací výroby piva v Bílovci v průběhu 17. století. Na tato sklepení navazuje prostor dalších dvou kratších sklepních kóji položených rovnoběžně se staršími dvěma sklepy směrem od města do ulice Zahradní. Tyto sklepy jsou evidentně mladší a souvisí s přechodem na spodní kvašení roku 1859. Na konci čtvrtého nejvzdálenějšího oddělení je částečně zasypaný výtah, jehož záklop je zřetelný na volném prostoru před kinem Radost. Vzhledem k nestabilnímu podloží velké části Bílovce došlo k nákladné statické záchraně těchto sklepů, která však výrazně zastřela množství historických souvislostí stejně jako množství novodobých příček a dostaveb. Všechna tato sklepení jsou prakticky nepřístupná.

Nové moderní chladné hospodářství bylo vystavěno někdy po roce 1882 velmi velkoryse. Objekt se dochoval do dnešních dnů a především jeho výrazný jihovýchodní štít směrem do ulice Zahradní je zřetelný na mnoha pohledech starého i současného Bílovce. Celý komplex chladného hospodářství navazuje logicky na staré sklepy a je zahřouben v prudkém svahu tak, že z ulice Pivovarská jsou sklepy

Obr. 4 Asanace sladovny pohledem ze Slezského náměstí v roce 1966 (SOKA, 397)

v suterénu a z ulice Zahradní jsou v přízemí. Tato relativní výhoda při transportu piva je zastíněna nevýhodnou orientací otevřeného štítu objektu na slunečnou stranu jihovýchodní a umístění lednic dokonce na straně jižní! Ozdobný štít do Zahradní ulice je tvořen kamenným striktně spárovaným zdívem s cihelným armováním nároží a dekorativní cihelnou římsou. Kamenné zdívo koresponduje s výškou sklepů s lednicí a výše pokračuje omítané zdívo s výrazným středovým vikýřem, nad kterým je již štít objektu s třemi symetrickými okny a ozdobnými římsami. Interiér chladného hospodářství je tvořen třemi shodnými prostornými sklepními odděleními rovnoběžnými s ulicí Zahradní, ke kterým je kolmo napojeno předsklepí na severní straně a prostorná lednice lichoběžníkovitého půdorysu na jižní straně. Lednice je zaklenuta do I profilů, ale sklepy jsou zaklenuty klasicky valenou cihelnou klenbou a jsou staženy atypickými kleštinami. Sklepení jsou suchá, ve velmi dobrém stavu a částečně znehodnocena užitelnými přestavbami. V prvním patře nad novým chladným hospodářstvím směrem ze Zahradní ulice a v přízemí směrem z ulice Pivovarská je dnes kino Radost, prostory jsou zcela přestavěny a dříve zde byl věhlasný tzv. Pivovarský sál, který navazoval na pivovarskou hospodu *Bierquelle*. Jednalo se o největší sál ve městě a asi jeden z mála vůbec. Proto lze v literatuře vystopovat velké množství společenských akcí, plesů, koncertů v něm pořádaných. V období mezi světovými válkami se zde scházeli velmi často místní čeští a němečtí bolševici a dokonce zde řečnil dne 13.1.1933 i Klement Gottwald nebo 4.7. téhož roku Bohumír Šmeral. Podobných akcí se účastnilo až 500 lidí a sál to musel tudíž být velmi prostorný.

Roku 1951 začala výstavba koupaliště pod pivovarem v vydatného zdroje vody, zřejmě dalšího pivovarského či sodovkárenského. Roku 1988 bylo koupaliště uzavřeno z důvodu sesuvu půdy při rekonstrukci. Vzhledem k nestabilnímu podloží mohlo docházet ke změnám zdrojů pivovarské vody.

V místech, kde se svařovaly rmuty místně věhlasného „Wagstadter 15° Specialbiere“ a kde bylo srdce bíloveckého pivovaru, se hrdě tyčil šedý betonový odlietek s prapodivným ztvárněním erbu panů z Kravař, s kterým sousedila pitoreskní mozaiková socha. Obě sochy nejasného sdělení od neznámého autora ze 70.let 20.století před několika lety nenápadně zmizely.

V roce 1915 právováreční měšťané koupili továrnu Silvet (dříve Karel Nechuta – číslo 24) v Pivovarské ulici naproti současné LŠU a adaptovali ji na sodovkárnu (Kreisel, 1928). Výroba sodovky byla součástí pivovaru a po jeho zrušení v roce 1949 byla sodovkárna převzata Komunálním podnikem v Bílovci, později Nealko, Olomouc a došlo k přesunu sodovkárny se stáčírny piva do ulice Zahradní.

Jednou z mnoha neznámých je pojmenování Pivovarského kopce (GPS: 49°45'23.73"N, 18°01'59.75"E). Byl tam zdroj vody pro pivovar či nějaký sklep s výčepem? Anebo přívlastek Pivovarského kopce patří k velkoalbrechtickému vrchnostenskému pivovaru?

1.5 Vrchnostenský pivovar při zámku

Pivovar bílovecké vrchnosti bychom mohli dle analogií s jinými poddanskými městy očekávat nejpozději v druhé polovině 16.století. V našem případě si ale vrchnost nechala za vaření piva raději dobře zaplatit a ještě právovárečnickům prodávala slad. Pivo se zřejmě při panském sídle vařilo, avšak jen pro potřebu samotné vrchnosti.

V letech 1575–1576 proběhla zásadní přestavba zámecké budovy Bernardem Pražmou z Bílkova a záhy poté postupně vznikalo hospodářské zázemí zámku. Roku 1590 došlo ke zbudování výše uvedené sladovny na Dolním předměstí u Dolní brány, která byla znovu opsána v prvním urbáři bíloveckého zámku a hospodářského zázemí v roce 1606 (ZAO, 5). Pivovar zmíněn nebyl, a proto můžeme existenci vrchnostenského pivovaru před třicetiletou válkou vyloučit. Sladovna produkovala slady pro bílovecké právovárečníky, kteří museli pivovarskou srovinu od vrchnosti nakupovat pro své várky. Bernard Pražma z Bílkova v souvislosti s výstavbou sladovny zakoupil i sladový mlýn (Řezáč, 1960). Roku 1655 v soupisu odvodů berní z piva v opavském knížectví ještě bílovecká vrchnost uvedena nebyla, avšak roku 1679 již ano (Hauer, 1928). Vrchnostenský pivovar tudíž vznikl v letech 1655 až 1679. V roce 1656 probíhala neznámá stavební činnost při bíloveckém zámku pod vedením zednického mistra Jiříka se třemi tovaryši (ZAO, 243). Porovnáním urbáře z roku 1606 a 1696 dojdeme ke zjištění, že hospodářské zázemí zámku se rozrostlo právě o pivovar. A jestli se nejednalo o nějakou menší stavební akci či opravy následků třicetileté války, tak můžeme právě rok 1656 stanovit jako vznik vrchnostenského pivovaru. Velikost varny bílovecké vrchnosti činila 20 věder při produkci pouhých 42 věder (dle Korbelářová, 1998 to bylo 88 věder) a svařovalo se pouze pivo ječné, z čehož polovina tvořila domácí potřebu vrchnosti. „Zbytek byl prodán poddaným, neboť nebylo krčmářů na panství (Hauer, 1928).“

Obr. 5 Asanace sladovny pohledem ze Slezského náměstí v roce 1966 (SOKA, 397)

Z roku 1690 se dochoval zápis o stížnostech faráře Johana Ignáce Wietwera na vrchnost, že dostává slíbené vědro piva z každé várky jen po písemné upomínce. Taktéž měšťané své pivní závazky vůči faráři moc neřešili.

Roku 1696 došlo k vydání urbáře bíloveckého panství, ve kterém je uveden i vrchnostenský pivovar, sladovna a byt sládků (ZAO, 6). Vše v přímé blízkosti zámku v areálu předzámčí. Tato předzámčí stála u zámku dvě a byla patrná ještě na skice stabilního katastru z roku 1836 či katastru Velkých Albrechtic z roku 1894 (ÚAZK, web). Pivovar, sladovna a palírna měly být součástí východního předzámčí přiléhajícího k Pivovarské ulici (Grůza a Augustinková, 2001). Tato lokalizace však nesouhlasí jednak s informací o sladovně na Dolním předměstí Bílovce z roku 1590 a jednak palírna stávala na Dolním předměstí dle již dochované stavební dokumentace až od roku 1897. Tato palírna byla vystavěna na místě původní tzv. *arendy*. Ke zbourání východního předzámčí došlo tedy zřejmě na samém konci 19.století při přestavbě zámku a právě v souvislosti s výstavbou nové palírny u Bílovky. Žádnou fotodokumentaci se doposud nepodařilo dohledat.

Roku 1729 došlo k ničivému požáru města Bílovce včetně zámku. Zřejmě shořel i vrchnostenský pivovar (GPS: 49°45'21.30"N, 18°1'0.300"E). Z počátku 30. let 18.století se dochovalo množství stavebních účtů (ZAO, 981) týkajících se pivovaru a bezpochyby šlo o výstavbu nového pivovaru v místech, kde jeho zbytky nalézáme do dnešních dnů (GPS: 49°45'14.30"N, 18°1'17.62"E). V této souvislosti došlo k rozšíření staré palírny o prostory bývalého pivovaru, neboť Sedlničtí se v této době intenzivně věnovali pálení kořalky. A palírna při říčce Bílovce byla dle stavební dokumentace vystavěna až mnohem později roku 1897, jak bylo uvedeno výše.

✉ 2 VRCHNOSTENSKÝ PIVOVAR VE VELKÝCH ALBRECHTICÍCH

Ves Velké Albrechtice, prvně zmíněná jako součást bíloveckého panství v roce 1424, je jistě staršího data vzniku. Důvodem budiž archeologické nálezy středověkého tvrziště. Ryze německá obec se ještě na počátku 20. století nemohla pochlubit téměř žádným českým živlem a ten se do Albrechtic dostal až po odsunu původních obyvatel po ukončení druhé světové války.

Vrchnostenský pivovar ve Velkých Albrechticích (obr. 6) byl prvně zmíněn v polovině 18. století. Z let 1751–1753 a 1765 se dochovaly stížnosti bíloveckých právovárečnicků na výčep vrchnostenského piva na zámku. To mělo zřejmou souvislost s produkcí nového panského pivovaru, který už jistě disponoval větší výrobní kapacitou a začal měšťanům ve větší míře narušovat jejich práva (ZAO, 825; Pleskot, 1956). Roku 1778 došlo ke zřízení vojenského skladu soli ve vrchnostenském pivovaru. Husaří knížete Esterházyho pak tento sklad bránili proti pruskému vojsku. V 20. letech 19.století činila produkce albrechtického pivovaru 405 věder (Korbelářová, 1988).

Z let 1837–1842 se dochovaly unikátní inventáře (ZAO, 12-17) bíloveckého panství, ve kterých je velmi podrobně charakterizován i pivovar. V rámci těchto popisů vrchnostenské „oekonomie“ je hlavní pozornost věnována oknům a dveřím na úkor technologických

a architektonických detailů. Inventáře byly v podstatě posloupenosti místností s jejich popisem, ovšem nelze z nich jednoznačně určit, kde se jednotlivé provozy nacházely. Není zřejmé, jestli vrchnostenský úředník dodržoval technologické posloupenosti a zdali mezi popisovanými místnostmi byly pouze dveře, či byly od sebe více vzdáleny.

Popis pivovaru byl každým rokem obdobný a začínal dvorem, na který navazoval detailní rozpis místností pro pivovarské dělníky. Z tohoto vcelku nezajímavého seznamu byla překvapivá taneční místnost bez návaznosti na hostinec, který byl uváděn při zámku. Na dělnické ubikace navazovalo humno, topeniště valachu, valach, topeniště varny, samotná varna a spilka. Zřejmě v dalším objektu či traktu se nalézaly valečka, nové humno, sklep, vstup na půdy, sladová půda, horní půda, sklad, parní stroj a písárna. Na pivovar navazovala palírna lihu z brambor, v rámci které byl netradičně opsán chladicí štok. V rámci hospodářského dvora ve Velkých Albrechticích se nacházel pivovar a palírna lihu z brambor. V textu vícekrát popisovaná palírna v předzámečí či později u říčky Bílovky byla v rámci inventářů z let 1837-1842 popisována jako vinopalna. Chmelnice na bíloveckém panství nestály (ÚAZK, web). Roku 1848 patřily k bíloveckému panství město Bílovec a vsi Bitov, Bravinné, Hrabství, Kunčice, Lhotka, Lubojaty, Nový Dvůr, Radotín a Velké Heraltice.

Parní stroj (Dampf Apparat) byl uveden v inventářích 1837-1940. Jednoznačně dle posloupenosti v inventáři patřil do pivovaru, ale to nevylučuje možné technologické překryvy s palírnou, stejně jako lokalizace chladicího štoku v rámci palírny. Chladicí štok všechna mě známá historická pivovarská literatura uvádí jako Kühlschiff, nicméně mohlo to znamenat i nějakou lihovarskou technologii. První parní stroj v Bílovci byl uveden do provozu již roku 1824 jako první na Kravařsku vůbec, což by vcelku logicky vysvětlovalo i možný parní stroj v pivovaru. Nicméně všechna dostupná odborná literatura zcela jednoznačně uvádí první vaření parou v pivovaru až roku 1846 ve Wankově pivovaru v Praze. Jednalo se však o vaření parou, nikoli o parní pohon, což je rozdíl v nízkotlakém a vysokotlakém parním kotli. Myšlenka prvního parního stroje ve víceméně nevýznamném a neperspektivním pivovaru ve Velkých Albrechticích je natolik revoluční, že si to bez dalšího průzkumu nedovolím jednoznačně tvrdit.

Vrchnostenský pivovar zcela nepochybně zařízený na ruční pohon nemohl po zrušení propinačního práva konkurovat rozvíjejícím se podnikům akciovým či kapitálově zajištěným a Sedlničtí neměli zájem do něj investovat svůj kapitál. Proto se produkce pivovaru postupně snižovala a na konci 80. let 19. století došlo k ukončení provozu. Jediným známým nájemcem a sládkem byl Ruppert Leimer, který měl propachtován pivovar v první polovině 80. let 19. století a zřejmě byl i sládkem posledním. Roku 1880 pivovar vyprodukoval 1815 hl piva (Likovský, 2000). V Pivovarských listech byla roku 1902 zveřejněna tabulka slezských pivovarů s výrobou k roku 1901, kde byl dokonce uveden ještě i albrechtický pivovar na posledním 34. místě s produkcí pouhých 18 hl a informace to byla zarážející (Anonym, 1902).

Pivovar tvořil uzavřený dvůr ryze čtvercového půdorysu, z něhož vystupovalo západní křídlo a areál nesl číslo 10 na parcele 16 katastru Velkých Albrechtic (dnes Bílovec, ulice Komenského č.p. 11). Umístění pivovarských technologií není přesně objasněno, ale z dálkových pohledů na obec je lze přibližně identifikovat. Jižní trakt s průjezdem byl vstupem do dvora a lze v něm předpokládat spíše krčmu než výrobní prostory. Východní trakt byl zřejmě správní povahy, neboť přilehlá okrasná zahrada upozorňovala na více reprezentativní účel než výrobní. Samotný pivovar byl bezesporu v západní části s vybíhajícím křídlem varny s chladicím štokem. Tato část bohužel byla zbourána. Západní křídlo se dochovalo částečně zaklenuté na středověké pilíře. Severní trakt je částečně zahlouben do svahu a za ním dokonce došlo k vybudování chladného hospodářství, které dozajista korespondovalo s přechodem výroby piva ze svrchního na spodní kvašení. Toto chladné hospodářství se dochovalo dodnes jako jediný relikt vrchnostenských várek ve Velkých Albrechticích, a dokonce je zřejmě i cesta sloužící ku zásobování lednice ledem (*sklepy nebyly zkoumány, a ač jsou jasně patrné, tak byly při průzkumu majitelem zapřeny*). Při severovýchodním nároží bývalého pivovaru je dodnes pozorovatelný velký betonový záklap bezpochyby zakrývající zdroj varní vody. V severovýchodním rohu byl vystavěn vertikální hvozď tzv. anglického typu, který je viditelný na dálkových pohledech na obec. Samotné sladovnické humno nebylo přesně lokalizováno, ale dozajista přiléhalo k hvozdu (Anonym, foto a Starec, 2012).

Obr. 6 Vrchnostenský velkoalbrechtický pivovar (Anonym, foto)

Plocha u albrechtického pivovaru sloužila před první světovou válkou jako vojenské cvičiště (Kuchta, 2006). V 30. letech 20. století došlo k přestavbě části pivovaru na hostinec. V průběhu druhé světové války budovy bývalého pivovaru plnily účel skladu vojenského materiálu Wehrmachtu. Po válce zde byl zřízen tzv. sběrný tábor, kde byli shromažďováni němečtí občané, kteří byli od března do října roku 1946 odsunuti v 7 transportech. Téhož roku vznikla myšlenka zřízení velké drubežárny v prostorách konfiskovaného velkoalbrechtického pivovaru. V objektu tak vznikl obří líhnařský a drubežářský podnik (Anonym, foto).

Příjemným překvapením v případě pivovaru ve Velkých Albrechticích bylo zjištění, že se objekt dodnes nazývá „starým pivovarem“. Bohužel tato skutečnost často vede k záměně se starým pivovarem v Bílovci a množství místní literatury jest toho důkazem.

✉ 3 ZÁVĚR

Lze konstatovat, že historie pivovarství v Bílovci se poněkud odlišuje od obecného schématu vývoje feudálního velkostatku, kde zakládání vrchnostenských pivovarů v průběhu 16. století a jejich řevnivost s pivovary měšťanskými byla tak typická. Bílovecká vrchnost si nechala raději za várky právoavěrečnicků platit a vystačila se svou sladovnou a sladovým mlýnem, z kterých jí plynuly další užitky. Vrchnostenský pivovar vznikl až v druhé polovině 17. století a teprve poté jsme již svědky tradičních sporů mezi právoavěrečnickými a vrchností o prodej piva. Obvyklým vývojem prošla i koncentrace pivovarů bíloveckých právoavěrečnicků do jednoho podniku a také přesun vrchnostenského pivovaru z těsného předzámečí někam dále a to i z protipožárních důvodů. Konvenčním způsobem ukončil svou činnost vrchnostenský pivovar, který nebyl schopen reakce na uvolnění trhu po zrušení propinačního práva. Právoavěrečníci sice reagovali na nastalý konkurenční boj, nedokázali však čelit situaci po znárodnění.

V meziválečném období se na katastru města Bílovec nacházelo přes 30 hostinských živností, z čehož byly 4 hotely. Ze zajímavých šenků jsme již zmínili *Bierquelle* v místech dnešní LŠU a dále jmenujme kupříkladu hostinec ve starém pivovaru v čísle 27, opavskou pivnici na náměstí či hostinec Josefa Pelze – nájemce pivovaru v sousedním Lukavci. Není pochyb, co bylo pod obručí. Po roce 1948 zůstalo v provozu pouze 5 hostinských zařízení (Rozvoj, Údolí mladých, Na náměstí, U pivovaru a U nádraží).

LITERATURA

- Anonym, 1890: Kvas, číslo 18, 15.9.1890: 427.
Anonym, 1892: Allgemeine Zeitschrift für Bierbrauerei und Malzfabrikation, číslo 52, 28. 8. 1892: 1388.
Anonym, 1898-1950: Pivovarské kalendáře 1898–1950. Redakce časopisu Kvas, Praha.
Anonym, 1902: Pivovarské listy, číslo 17, 1. 9. 1902: 181.
Anonym, 1930: Kvas, číslo 18, 30. 4. 1930: 218.
Anonym, 1949: Kvas, číslo 9, 20. 4. 1949: 88–92.
Anonym, foto: Wagstedter Heimatstube, Bad Neustadt. (*neinventarizované fotografie v muzeu Bílovce v Bad Neustadt*).
Bakala, J., 1971: Z hospodářských poměrů Bílovce v 1. polovině 18. století. In: 650 let města Bílovce. Bílovec: 39–50.
Brzobohatý, J., Drkal, S., 1972, 1973: Karolínský katastr slezský 1+2. Praha.

- Franzl, K., 1926: Průmysl a obchod ve Slezsku a na Ostravsku. Vlastivědný sborník Slezský. Opava.
- Grůza, A, Augustinková, L., 2001: SHP zámku v Bílovci, SPÚ v Ostravě. Ostrava.
- Hauer, V., 1928: Akcízy z nápojů a masa a daň z chovu dobytka v druhé polovině 17.století. Věstník matice moravské, Opava, 33-34: 1–22.
- Indra, B., 1962: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 60: 324–350.
- Korbelářová, I., 1998: Produkce piva ve městech opavského knížectví ve 2. polovině 17. a v 1.polovině 18.století. Slezský sborník, 4: 241–249.
- Kreisel, K., 1928: Führer durch die Ausstellung in Wagstadt. Wagstadt.
- Kuchta, Z., 2006: Stručné dějiny města Bílovce od založení do roku 2000. Město Bílovec.
- Likovský, Z., 2000: Pivovary Moravy a rakouského Slezska 1869–1900. VÚPS, Praha. ISBN 80-902658-5-5.
- Likovský, Z., 2006: Pivovary československého území 1900–1948. VÚPS, Praha. ISBN 80-86576-21-3.
- Likovský, Z., 2010: Držitelé, provozovatelé a vedoucí pivovarů Českých zemí 1869–1989. VÚPS, Praha. ISBN 80-902658-40-4.
- MěÚ, 1882: MěÚ Bílovec, stavební dokumentace k objektu bývalého pivovaru v Bílovci 1882.
- MěÚ, 1938: MěÚ Bílovec, stavební dokumentace k objektu bývalého pivovaru v Bílovci 1938.
- Muzeum, 1863: Muzeum Nový Jičín, pob. v Bílovci: Katastrální mapa města Bílovce s popisy jednotlivých objektů, 1863. I.č. 1316a.
- Pivety, web: www.pivety.com
- Pleskot, J., 1956: Materiály k hospodářskému vývoji města Bílovce v 19.století. Slezský sborník, 14: 331–353.
- Pleskot, J., 1958: Město Bílovec v období vestfálského míru. Bílovecko, 11: 5-8.
- Příkryl, E., 1958: Kronika města Bílovce I. Rukopis uložen v knihovně Bílovec.
- Řezáč, F., 1960: Příspěvek k hospodářským poměrům Bílovecka doby předbělohorské. Bílovecko. 14–15: 11–12.
- SOKA, 31: SOKA Nový Jičín: Archiv města Bílovce, III. Spisový materiál. I.č. 31, event.j. 1.
- SOKA, 397: SOKA Nový Jičín: MěstNV Bílovec, druhé album města Bílovce 1959–1965. I.č. 397.
- SOKA, 504: SOKA Nový Jičín: Archiv města Bílovce 1383–1939. I.č. 504, sign. fasc. XCV, č.k. 92.
- Starec, M., 2010: Po stopách zaniklých a existujících pivovarů severní Moravy a Slezska II. (pivovary na Ostravsku). Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy. 22: 40-91. ISSN 1804–1116.
- Starec, M., 2012: Vlastní výzkum autora. Bílovec.
- ÚAZK, web: <http://historickemapy.cz>
- ZAO, 12–17: Zemský archiv Opava. Velkostatek Bílovec 1301–1918, inventáře panství Bílovec. I.č. 12-17, sign. A204-A206.
- ZAO, 243: Zemský archiv Opava: Poz. J. Zukał. I.č. 243, fol. 7.
- ZAO, 5: Zemský archiv Opava: Velkostatek Bílovec. I.č. 5, fol. 204.
- ZAO, 6: Zemský archiv Opava: Velkostatek Bílovec. I.č. 6, fol. 30 a fol. 47.
- ZAO, 825: Zemský archiv Opava: Královský úřad v Opavě. I.č. 825, sign. 14/9 a, karton č. 614.
- ZAO, 981: Zemský archiv Opava: Velkostatek Bílovec, Účty stavebního a purkrabského úřadu 1732–1825. I.č. 981, karton č. 234.

*Do redakce došlo / Manuscript received: 10/12/2015
Přijato k publikování / Accepted for publication: 8/5/2016*